

ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ Ο Γ΄ ΚΑΙ ΤΟ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ *

(Σεπτέμβριος 1863—Δεκεμβρίον 1866)

Οἱ ἑξ ὅροι τοῦ νέου τούτου Σχεδίου ἦσαν οἱ ἑξῆς : α') Περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου : ἐγένετο δεκτὴ ἡ τάξις ἡ καθορισθεῖσα ὑπὸ τῆς Μικτῆς Ἑλληνοβουλγαρικῆς Ἐπιτροπῆς. β') Περὶ συγκροτήσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου προϋπετίοντο δύο τρόποι. Κατὰ τὸν ἕνα ἡ Ἱερὰ Σύνοδος θὰ κατηρτίζετο ἀπὸ ἀρχιεπισκόπους μόνον, εἰς δύο μὲν ἴσας στήλας τεταγμένων, ἀνηκόντων δὲ εἰς τὰ δύο μέρη καὶ ἐχομένων περιοδικῶς ἕξ ἑκατέρωσ στήλας τριῶν ἀνὰ πᾶσαν διετίαν. Ἐν περιπτώσει ἐφαρμογῆς τοῦ τρόπου τούτου, ἔπρεπε κατὰ τὸ νέον σχέδιον «μέχρις ἀποκαταστάσεως τῆς ἀναγκαίας τάξεως καὶ μέχρις ἄρσεως τῆς μεταξὺ τῶν δύο ἔθνῶν ὑπαρχούσης δυσπιστίας, ἵνα ἕξ ἔδρας συνοδικᾶς κατέχωσιν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τρεῖς περιόδους Μητροπολιταὶ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐκλεγόμενοι». Κατὰ τὸν δεύτερον συνδυασμὸν θὰ ὄριζοντο ἐκ μέρους τῶν δύο ἔθνῶν δώδεκα ἐπαρχίαι, τῶν ὁποίων οἱ Μητροπολιταὶ θὰ συναπέρτιζον ἀποκλειστικῶς ἐπὶ δέκα ἔτη τὴν Ἱερὰν Σύνοδον». Μετὰ τὴν πάροδον τῶν δέκα ἐτῶν, Μικτὴ Ἐπιτροπὴ ἕξ ἰσαριθμῶν γραικῶν καὶ Βουλγάρων θὰ ἀπεφαίνετο περὶ τῆς τυχόν ἀνάγκης μεταρρυθμίσεως τοῦ συστήματος τούτου. γ') Περὶ ἐκλογῆς Μητροπολιτῶν : αὕτη θὰ ἐγίνετο ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν, συμφώνως πρὸς Κανονισμόν, ὃν θὰ συνέτασεν εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ, συγκειμένη ἕξ ἰσαριθμῶν μελῶν τῶν δύο ἔθνῶν. Κατάλογος ὑποψηφίων θὰ ἐφυλάσσετο ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, ἡ δὲ ἐγγραφὴ θὰ ἐγίνετο κατὰ πρότασιν, οὐχὶ τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ τῶν ἐπαρχιῶν καὶ μετὰ προηγουμένην ἐξέτασιν τῆς ἱκανότητος τῶν ὑποψηφίων ὑπὸ ἀρμοδίας Ἐπιτροπῆς, συνισταμένης ἕξ ἰσαριθμῶν συνοδικῶν γραικῶν καὶ βουλγάρων ἀρχιερέων, ἧ ἕξ ἄλλης Ἐπιτροπῆς, συγκροτουμένης ὁμοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν τῆς ἰσοδικίας ἀρχὴν μεταξὺ τῶν δύο ἔθνοτήτων. Ὁ κατάλογος οὗτος, διαιρούμενος εἰς τρεῖς στήλας, θὰ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους σελ. 136.

1. Γεδεών, Β', 111-112.—Ἡ στήλη τῶν Βουλγάρων Μητροπολιτῶν θὰ συνέκειτο ἐκ τῶν ἀκολούθων Μητροπόλεων : Τυρνόβου, Φιλιππουπόλεως, Σόφιας, Βιδύνης, Τζερεβου, Σκοπίων, Μογλενῶν, Καστορίας, Κεσεντηλίου, Νύσσης, Σαμακιβίου, Δρούστρας, Πρεσλάβας, Βάρνης, Δεβρῶν, Βελισσοῦ, Βράτσης, Νουσσάβας, Λοφτζοῦ, (προβιβαζομένης εἰς Μητρόπολιν, καθὼς καὶ τῆς Βράτζης), Βόνας, Ἐρσεκίου, Σβορνικίου, Πολυανῆς, (προβιβαζομένης ἐπίσης εἰς Μητρόπολιν), Ρασκοπερσένης, Ἀδριανουπόλεως, Πελαγονίας, Πρεσπῶν, Στραυμνίτσας, Βοδενῶν καὶ Ἀγκιάλου. (Γεδεών, ἐνθ' ἄν.).

2. Ἐνθ' ἄν.

ἔδεικνυε τοὺς ἱκανοὺς διὰ τὰς γραικικὰς, βουλγαρικὰς καὶ μικτὰς ἐπαρχίας, ἀναλόγως τῆς γλώσσης αὐτῶν καὶ τῆς ἐθνικότητος. δ') Περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει βουλγαρικῆς κοινότητος: ἐκλογῇ καὶ προτάσει τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Βουλγαρικῆς Κοινοτήτος καὶ συναίνεσει τοῦ Πατριάρχου, εἰς τῶν συνοδικῶν Βουλγάρων ἀρχιερέων θὰ προέστατο τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ βουλγαρικῆς ἐκκλησίας, ἱερουργῶν ἐν αὐτῇ, ἐφ' ὅσον θὰ ἦτο καὶ ὡς μέλος τῆς Συνόδου, ἀδεία μὲν πατριαρχικῇ, ἀλλὰ διδομένη ἀπαξ διὰ παντός. Οἱ βούλγαροι τοῦ εἰρημένου ναοῦ ἱερεῖς θὰ ἔκαμνον ἱεροπραξίας ἀκωλύτως εἰς τοὺς ἐν ταῖς διαφόροις συνοικίαις Βουλγάρους, ὡς αἱ ἐκαλοῦντο παρ' αὐτῶν. ε') Περὶ ἀναθεωρήσεως τῶν Ἐθνικῶν Κανονισμῶν: ἀναγκοῖς ἀπαιτεῖται, γράφει τὸ νέον τοῦτο βουλγαρικὸν Σχέδιον, ἵνα, μετὰ τὸν συμβιβασμὸν τῶν δύο μερῶν, ἀναθεωρηθῶσιν οἱ πατριαρχικοὶ Κανονισμοὶ ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἀπαρτιζομένης ἐξ ἰσαριθμῶν μελῶν ἐκατέρων τῶν Ἐθνῶν τούτων, μετὰ δὲ τὴν ἀναθεώρησιν ταύτην, νὰ θεσπισθῇ ὅτι «οὐδεὶς νέος νόμος εἰσάγεται καὶ οὐδεμία γίνεται τροποποίησις τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ νόμου, εἰ μὴ τῇ κοινῇ συμπράξει ἀμφοτέρων τῶν ἔθνῶν, μετὰ ἤτην καὶ νόμιμον αἴτησιν αὐτῶν. στ') Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀστυκὰς ὑποθέσεις, οἱ Βούλγαροι ἐπεφυλάσσοντο νὰ συμβιβασθῶσι κατόπιν¹.

Ὡς γίνεται ὅλην ἐκ τῆς ἀπλῆς ἀναγνώσεως τοῦ νέου τούτου Βουλγαρικοῦ Σχεδίου, οἱ Βούλγαροι ὄχι μόνον δὲν ἔκαμαν τὴν ἐλαχίστην ἀβασίαν εἰς τὰς ἰδέας αὐτῶν τὰς ἐκφρασθεῖσας διὰ τῶν ὀκτὼ ἐκείνων προτάσεων καὶ κατηγορηματικῶς ἀποκρουσθεῖσας ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ καὶ προυχώρουν ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ καθιερωμένου διοικητικοῦ τῆς Ἐκκλησίας συστήματος. Ὁ δὲ τόνος, μὲ τὸν ὁποῖον διατυπώνουσι τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν οἱ Βούλγαροι, νομίζει κανεὶς ὅτι εἶναι ὄροι ὑπαγορευόμενοι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὑπὸ τοῦ νικητοῦ πρὸς τὸν ἠττηθέντα ἀντίπαλον. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ δεκτόν, ὥστε οἱ Βούλγαροι ἱερεῖς νὰ προβαίνωσιν εἰς πράξεις παρ' ἐνορίαν, ἱεροπρακτοῦντες εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις ἐνορίαις ἐγκατεσπαρμένους Βουλγάρους; Πῶς ἦτο δὲ δυνατόν μία Ἐπιτροπῆ, ὅσονδήποτε σοφὰ καὶ ἂν ἦσαν τὰ μέλη αὐτῆς νὰ τροποποιήσῃ ἔργον Ἐθνικῆς Συνελεύσεως; Οἱ Βούλγαροι ἐπικαλοῦνται τὴν ἀρχὴν τῆς ἐθνικῆς ἰσοτιμίας καὶ ἀξιούσιν νὰ συνδιοικήσωσιν αὐτοὶ μόνοι μετὰ τῶν Ἑλλήνων τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ ποῦ κεῖται τὸ φιλοδίκαιον αὐτῶν, ὅταν παραγκωνίζωνται καὶ ἄλλοι χριστιανοὶ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ θρόνου τούτου; Καὶ μαρτυροῦσιν οἱ νέοι οὗτοι ὄροι τῶν Βουλγάρων ὅτι ἀπέβλεπον διὰ τῆς ὅλης αὐτῶν κινήσεως νὰ ἀποκαταστήσωσι κανονικὴν τάξιν πραγμάτων καὶ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀφ' ἧς τάξεως δῆθεν «οἱ διεφθαρμένοι Φαναριῶται» ἀπεμακρύνθησαν; Εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς αὐτὸ τὸ «σταυρικὸν γραικικὸν Πατριαρχεῖον», «τὸ ὄργανον τοῦ Σατανᾶ», θὰ ἐγίνετο ἄγγελος, ἤρκει μόνον νὰ γίνωσι συνδιοικηταὶ αὐτοῦ οἱ Βούλγαροι! Οὐτε λογικὴν λοιπόν, οὔτε δικαιοσύνην, οὔτε

1. Ἴδε τὸ Σχέδιον παρὰ Γεδεών, σ. 111-115. Πρβλ. Γολομπίνσκι σ. 313.

σεβασμὸν στοιχειώδη πρὸς τὸ ἀφυλέτιστον πνεῦμα τῶν ἱερῶν Κανόνων, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην εὐλάβειαν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως βλέπομεν καὶ εἰς τὰς νέας ἀπαιτήσεις τῶν Βουλγαριστῶν. Ἄπ' ἐναντίας εἶναι ἀριδὴλον ὅτι ὑπεράνω πάντων θέτουσι βλέψεις ἐθνικιστικὰς καὶ σημαίαν ἔχουσι τὴν καινοτομίαν τοῦ φυλετισμοῦ ἄγνωστον ἐν τῷ κανονικῷ δικαίῳ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τελείως ἀσυμβίβαστον πρὸς αὐτό. Παρὰ ταῦτα ὁ δόκτωρ Τζομακῶφ, ἐκ τῶν κυρίων συντελεστῶν τῆς ὅλης κινήσεως, ἀπεφαίνετο ἔπειτα καὶ διὰ τοῦ τύπου ὅτι ἀπέρριψαν τοὺς ὄρους τούτους «ὡς αἰρετικούς καὶ ἀσεβεῖς, ὡς καταστρεπτικούς τῶν ἐθνικῶν τῶν γραικῶν δικαιωμάτων καὶ ὡς πρᾶγμα δημοκρατικὸν καὶ ὅλως ἀπῆδον πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχάς, κανόνας καὶ ἔθιμα¹].

Τὸ Πατριαρχεῖον ὅμως, λαβὼν τὰς προτάσεις ταύτας, ὡς προσέπομεν ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, δὲν ἀφῆκε τὴν εὐκαιρίαν ἐνδεχομένου συμβιβασμοῦ. Ὁμολογοῦμεν ὅμως ὅτι οὐχὶ μετὰ συνεπειᾶς πρὸς ἑαυτό. Ἄφου ὁ Πατριάρχης ἐκόπτετο ὅτι δὲν ἔχει ἰδέαν περὶ τῶν διαβημάτων τῶν Ἑλλήνων προκρίτων καὶ ἀφου ἀνεπισήμως πάντως ἔλαβε γνώσιν τοῦ ἀμέσως προσπίπτοντος ἀντικανονικοῦ περιεχομένου τῶν προτάσεων τούτων θὰ ἦτο ἐνέργεια σκοπιμωτέρα νὰ ἀγνοήσῃ τέλεον αὐτάς. Ἐδέχθη ὅμως πρὸς σκέψιν τὰς προτάσεις ταύτας παρὰ τὸν χαρακτήρα καὶ τὸ ἀμέσως προσπίπτον δυσμενὲς περιεχόμενον αὐτῶν. Κατὰ τὸ καθιερωθὲν δὲ πλεόν σύστημα συνεκάλεσε Γενικὴν Συνέλευσιν, τῇ 22 Ἀπριλίῳ 1866, κατόπιν ἐγκρίσεως καὶ τῆς Κυβερνήσεως². Τῆς Συνελεύσεως προήδρευεν ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος, μετεῖχον δὲ τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, οἱ πρώην Πατριάρχαι Κων(σταντι)πόλεως, καὶ οἱ ἐνδημοῦντες Μητροπολίται. Ἐκ τῶν Βουλγάρων ἦσαν παρόντες μόνον δύο: ὁ Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Παΐσιος καὶ ὁ Γ. Κρέστοβιτς. Ὁ βούλγαρος ἀντιπρόσωπος δόκτωρ Τζομακῶφ ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν «Χρόνον» ὅτι ὁ Πατριάρχης, εἰσάγων εἰς τὴν Συνέλευσιν τὰς ἐν λόγῳ προτάσεις, δὲν ἀνεκοίνωσεν εἰς τὰ μέλη τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δηλαδὴ αἱ προτάσεις αὐταὶ ἦσαν προῖον συνδιαλλαγῆς τῆς ἀνευθύνου γραικοβουλγαρικῆς συσκέψεως, ἀλλὰ παρουσίασεν αὐτὰς ὡς νὰ ἐξῆλθον αὐταὶ εἰκῆ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Βουλγάρων ἄνευ τινος μετὰ τινος συνεννοήσεως καὶ ὡς νὰ ἐπροτείνοντο νέαι καὶ ἀπροσδόκητοι αἰτήσεις³. Ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς συνεδριάσει ἡ Συνέλευσις, καίτοι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἐξ προτάσεων διετέθη εὐθὺς ἀμέσως ἀποδοκιμασι-

1. *Τὰ ἐν «Ἀρμονίᾳ», σ. 143.*

2. Ἐπιστολὴ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ πρὸς τὰς Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας, ὑπὸ ἡμερ. 16 Δεκεμ. 1868, παρὰ *Γεδεών*, σ. 177. βλ. καὶ σ. 180. Διαρκουσῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ δόκτωρ Τζομακῶφ ἐδημοσίευσεν διὰ τοῦ τύπου ὅτι ἄλλο μέσον λύσεως δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὸν ἀποχωρισμὸν. (*Κουβάνωφ*, II, 198).

3. Πρβλ. ἐν. ἀν. σελ. 177. Ἴδε μετὰφρασιν ἄρθρου τοῦ Βουλγάρου ἀντιπροσώπου Τζομακῶφ εἰς τὰ ἐν «Ἀρμονίᾳ», σ. 142. 143.

κῶς, κακίσασα τοὺς μὲν ἀντιπροσώπους Βουλγάρους διὰ τὰς τοιαύτας αἰτήσεις τὰ δὲ ἑλληνικὰ μέλη διὰ τὴν αὐτεπάγγελτον συνεργασίαν αὐτῶν μετὰ τῶν Βουλγάρων ἀλλ' ὅμως ἐξέλεξε καὶ Ἐπιτροπὴν ἑξαμελῆ πρὸς μελέτην βαθυτέραν τῶν ἑξ προτάσεων, ἐπεφορτίσθη δὲ καὶ νὰ παρουσιάσῃ αὐτὴ θεμιτὸν τι σχέδιον πρὸς λύσιν τῆς βουλγαρικῆς διαφορᾶς ἐπὶ ἐδάφους πάντοτε κανονικοῦ. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν μετείχε καὶ Φιλιππουπόλεως¹. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη κατεγίνετο εἰς τὴν μελέτην τῶν Βουλγαρικῶν προτάσεων καὶ τὴν ἐξεύρησιν βάσεώς τινος πρὸς σύνταξιν νέου Σχεδίου ἐπὶ ἓν περίου ἔτος. Ἡ δὲ ἐπιβράδυνσις αὕτη λόγον εἶχε τὴν διαρκῆ ἀσυμφωνίαν τῶν πέντε μελῶν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως, ὅστις, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ ΣΤ', «δυσκάμπτως εἶχε πρὸς τὸ θέλειν μεταπειθεσθαι τε καὶ ἀναδιδάσκεισθαι τὰ ὀρθά²». Ἡ Ἐπιτροπὴ κατέληξεν εἰς τὸ πόρισμα ὅτι αἱ ἑξ τελευταῖαι βουλγαρικαὶ προτάσεις «κανονικῶς τε καὶ κοινωνικῶς ἦσαν ἀπαράδεκτοι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ». Παρεσκεύασε δὲ ἄλλο Σχέδιον, δι' οὗ αὕτη προσελάθει νὰ ἐπιτύχη, ὥστε, ὅσον ἐχώρει ἡ ἐκκλησιαστικὴ οἰκονομία, καὶ οἱ Βούλγαροι νὰ εὐχαριστηθῶσι, καὶ νὰ ἀποφρευθῶσιν ἐν ταυτῷ καινοτομία, αἵτινες ἠδύνατο νὰ θεωρηθῶσι παρά τῶν ἄλλων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἂν ἡθελόν ποτε γίνεαι δεκταὶ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου, ὡς διασπῶσι τὴν διοικητικὴν ἐνότητα τοῦ θρόνου³. Καὶ τὸ Σχέδιον ὅμως τοῦτο, μὴ ἀρεστὸν βεβαίως εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἔμεινε ἀνευρόγητον, ἐπελευθούσης τῆς παραιτήσεως τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου τῇ 4ῃ Δεκεμβρίου 1866. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος ὁ ΣΤ', ἔταμεν νέαν ὁλως ὡς θὰ ἴδωμεν ὁδὸν πρὸς ἄρσιν τῆς βουλγαρικῆς διαφορᾶς. Ὅπως δὴποτε αἱ προτάσεις αὗται, αἵτινες ἐφάνησαν λύουσαι τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα, ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως. Οἱ Βούλγαροι ὅμως εἶχον ἀποκτῆσαι ἤδη τὸ ἐπιχείρημα «ὅτι ἡ Συνέλευσις, οὕτω πρῶττουσα ἀπερριπτε *συμβιβασμὸν* πραγματοποιηθέντα κατόπιν τόσων ἐτῶν, διότι ἦτο, ἀπλούστα βλαβερά εἰς τὰ συμφέροντα τῶν μελῶν τῆς Συνελεύσεως, ὃ δὲ δόκτωρ Τζομακῶφ ἠδύνατο τότε νὰ λέγῃ «ἀφοῦ συμβιβασμὸς εἰς ὃν ἀπὸ ἑξ χρόνων ἠδυνήθημεν νὰ καταλήξωμεν τοσοῦτον σκληρῶς ἀπερρίφθη, διότι ἦτο βλαβερὸς εἰς τὰ συμφέροντα αὐτῶν, δυνάμεθα ἄρά γε νὰ ἐπιληφθῶμεν ἐτέρου οἰουδήποτε ἐπὶ ἐλπίδι ὅτι τοῦτο προϋόντος τοῦ χρόνου αὐξήθησεται; ἢ εἰ μὴ, τί δέον γενέσθαι⁴; Ἐξήγει δὲ αὐτὸς ὁ δόκτωρ, ἐκ μερῶν ὧν τῶν ἀντιπροσώπων Βουλγάρων, διὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ «Χρόνου» πρὸς τοὺς συμπατριώτας του ὅτι οἱ περὶ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Συνέλευσις, ἀπορρίπτοντες τὰς ἑξ προτά-

1. Τὰ ἐν «Ἀρμονία», σ. 143.

2. Ἡ τὸ Βουλγαρικὸν Ζήτημα ἀφορῶσα Ἐπιστολὴ τῶν Βουλγάρων Ἀρχιερέων (σελ. 19) σημειοὶ ὡς ἡμέραν τὴν 22 Ἀπριλίου.

3. Τὰ ἐν «Ἀρμονία» περὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ Ζητήματος. Ἐν Κων)πόλει 1866. σ. 142.

4. Γεδεών, 129. 187 Ἡ τὸ Βουλγαρικὸν Ζήτημα ἀφορῶσα Ἐπιστολὴ σ. 19.

σεις, «ἀπέρριπτον καὶ τὸ Βουλγαρικὸν Ζήτημα, καὶ οὐδόλως παρεδέχοντο νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸ ὡς ζήτημα, ἐξαλείψαντες ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν Ἐθνῶν καὶ τὸ Βουλγαρικὸν Ἔθνος, διότι κατὰ τὰς βαθεῖας αὐτῶν σκέψεις δὲν λογίζονται τὰ ἄλλα Ἔθνη ἐν τῷ συνόλω αὐτῶν, εἰ μὴ ἓν, ὅπερ ἐστὶν ἀναμφιβόλως τὸ γραικικόν¹». Οὕτως, ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας Ἑλλήνων προκρίτων προῆλθεν ἀντίθετον ὅλως ἀποτέλεσμα, εἰσαγαγὸν τὸ ζήτημα εἰς τραχυτέραν φάσιν.

Εἰς ὅλην τὴν νέαν ταύτην κίνησιν κύριος μοχλὸς τῆς Βουλγαρικῆς παρατάξεως ἦτο ὁ γνωστὸς ἤδη ἡμῖν πανσλαμιστὴς πρέσβυς τῆς Ρωσίας Ἰγνάτιεφ. Γράφων οὗτος ἀπὸ 3 Μαΐου πρὸς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀρχηγὸν τῆς Ρωσικῆς Ἱεραποστολῆς ἀρχιμανδρίτην Ἀντωνῖνον ἐξεφράζετο ὅτι ἐπέτυχε μὲν νέαν κοινὴν συνεδρίαν διὰ τὸ Βουλγαρικὸν Ζήτημα, ἔννοῶν τὴν εἰρημένην Ἐπιτροπὴν, «ἀλλ' ἔννοεῖται, ἔλεγεν, ἐφανερῶθῃ μόνον ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐτρελλάθησαν, ἐξύβρισαν τοὺς Βουλγάρους, ὀνομάσαντες αὐτοὺς δημοσίᾳ ἐπαναστάτας κατὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Κυβερνητικῶν μέτρων»². Διὰ νὰ κατανοηθῇ τὸ καταχθόνιον τοῦ ἀντιπροσώπου τούτου τῆς «ἁγίας Ρωσίας» ἐν τῇ Βουλγαριστικῇ κατὰ τοῦ Πατριαρχείου κινήσει, εἶναι χαρακτηριστικὸν καὶ τὸ ἀκόλουθον τέχνασμα αὐτοῦ. Κατ' αἰτησίν του καὶ ἀδείᾳ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἐψάλη τῇ 17 Ἀπριλίου 1866, ἐν τῷ ναῷ τῶν Εἰσοδίων, ἐν Πέτραν, πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ δοξολογία ἐπὶ τῇ διασώσει δῆθεν τῆς ζωῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β' ἀπὸ τῆς δολοφονικῆς ἀποπείρας τοῦ Καρακώζωφ³. Μετ' οὗ πολὺ παρουσιάζετο ὁ σκηνοθετήσας τὴν δοξολογίαν Ἰγνάτιεφ πρὸς τὸν Σωφρόνιον τὸν Γ' καὶ παρέδιδεν αὐτῷ τὸ ἀπονεμηθὲν αὐτῷ ὑπὸ τῆς Ρωσικῆς Κυβερνήσεως πολῦτιμον ἐγκόλπιον, λόγῳ μὲν διὰ τὸ θάρρος δῆθεν τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου ἐπὶ τῇ τελέσει τῆς δοξολογίας, ἔργῳ ὅμως «διὰ χροῦσωμα» τοῦ Πατριάρχου καὶ δόλωμα διὰ τοὺς συνοδικούς⁴. Παραδίδων τὸ Ἐγκόλπιον τοῦτο εἰς τὸν Πατριάρχην ἐδήλου συγχρόνως αὐτῷ ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ὁ Αὐτοκράτωρ πᾶσῶν τῶν Ρωσιῶν ἤθελε τάχα νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐαρέσκειαν αὐτοῦ πρὸς πάντας τοὺς ὁμοδόξους ἐν Τουρκίᾳ ἄνευ διακρίσεως ἐθνικότητων, συγκεκριμένως δὲ καὶ ἀνεκοίνου εἰς τὸν Πατριάρχην ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ Ρωσία ἀναμένουσι παρὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς Συνόδου εἰρήνευσιν παντὸς τοῦ ποιμνίου, δηλαδὴ

1. Ἐνθ. ἀν.

2. Ἀποκαλύψεις τῆς Ρωσικῆς πολιτικῆς «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» Ἀλεξανδρείας, τόμ. Δ', σελ. 363. πρβλ. *Τὰ ἐν «Ἀρμονίᾳ», σ. 143.*

3. *Καλλιέργουος*, Ἐκκλησιαστικά. Ἐν Κων/πόλει, 1867 σελ. 253.

4. Γράφων σχετικῶς πρὸς τὸν ἀρχιμανδρίτην Ἀντωνῖνον ἐφανέρωσε τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς τοῦ ὁ Ἰγνάτιεφ: «Μοὶ φαίνεται ὅτι τὸ ὠραιότατον Ἐγκόλπιον θὰ παρακινήσῃ καὶ θὰ πείσῃ τὰ μέλη τῆς Συνόδου περισσότερον παντὸς ἄλλου μέσου... Ἀφοῦ δὲν ἰσχύουν τὰ ἄλλα, μεταχειρίζομαι αὐτό· ἀρκεῖ μόνον νὰ γίνῃ». Πρὸς λύπην ὅμως τοῦ Ἰγνάτιεφ τὸ δόλωμά του δὲν ἐπέτυχε. «Ἐκκλησ. Φάρος», Δ', σ. 364.

τὴν ταχίστην καὶ δικαιοτάτην λύσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Ζητήματος¹. Ἐννοεῖται ὅτι, ἐφ' ὅσον εἰργάζεται ἡ ἀρμοδία Ἐπιτροπή, ὁ Πατριάρχης ἠρκέσθη νὰ ἀπαντήσῃ οὐ ἀναμένει τὸ πόρισμα τῶν ἐργασιῶν τῆς.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς συζητήσεως τῶν ἐξ τελευταίων Βουλγαρικῶν προτάσεων ἀνέλαβον τὰ ἐγκριτότερα ἐκατέροθεν καὶ μετριοπαδέστερα δημοσιογραφικὰ ὄργανα νὰ διαφωτίσωσι τὴν κοινὴν γνώμην καὶ συντελέσωσιν εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ «Ἀρμονία» κρίνουσα τὰς Βουλγαρικὰς προτάσεις, ἐχαρακτήριζεν αὐτὰς ὡς ὄρους πολὺ σκληροτέρους τῶν ὅσων μέχρι τοῦδε εἶχον προβάλει, ἐκάκιζε τὴν βασικὴν ἀρχὴν τῶν προτεινομένων λύσεων, ἤτοι τὸν φυλετισμόν, ὡς καινοτομίαν ἀλλόκοτον, ἀπαρδειγμάτιστον τοῖς Χρονικοῖς τῆς ὅλης Ἐκκλησίας καὶ παρέπεμπε τοὺς Βουλγάρους νὰ πληροφορηθῶσι περὶ τούτου παρ' αὐτῆς τῆς Ρωσικῆς Συνόδου, καὶ παρ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, φρονούσα ὅτι δὲν δύναται νὰ σταθῇ θρησκευτικῇ ὀργάνωσις μὲ βάσιν τὸν φυλετισμόν². Διὸ καὶ ὑπεδείκνυεν ἡ «Ἀρμονία» ὅτι ἀδυνατεῖ ἡ Ἐκκλησία νὰ παραδεχθῇ τοιαύτας ἀρχάς, αἵτινες καταστρέφουσι τὸ παρελθὸν αὐτῆς καὶ ἀκυροῦσι τοὺς θεμελιώδεις ὄρους καὶ κανόνας διὰ τῶν ὁποίων τὴν τήρησιν καὶ σευνύνευαι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησί³. Ἐξ ἄλλου, ἡ αὐτὴ ἐφημερίς, ἀποτετιομένη πρὸς τοὺς Πατριαρχικοὺς κύκλους, συνίστα μελέτην ἐμβροτῆ τοῦ ζητήματος κρίσιν ὄριμον, πνεῦμα ἀνοχῆς, εἰρήνης καὶ ἁγάπης εὐαγγελικῆς καὶ ἀμνησικακίαν δι' ὅσα βέλη ὕβρεων καὶ λοιδοριῶν ἐξετοξέυθησαν κατὰ καιροὺς ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ Τύπου κατὰ τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, νὰ θεωρήσωσι δὲ τὰ τοιαῦτα οὐχὶ ὡς ἰδίαις πράξεις αὐτοῦ τούτου τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὡς παρεκτροπὰς ἀναγωγῶν δημεγερωτῶν, καὶ τοιουτοτρόπως, νὰ ἐξεύρωσι Σχέδιον διαρρυθμίσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐν πάσαις ταῖς βουλγαρικαῖς ἐπαρχίαις, δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κάλλιστος ὑπογραμμὸς πρὸς ὁμοίμορφον διαρρυθμίσιν καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν⁴. Δὲν παρέλειπεν ὅμως ἡ «Ἀρμονία» νὰ συνιστᾷ ὅπως ἐμὴδὲ κεραίαν παρεκκλινόμεν ἐκ τῶν αἰωνίων καὶ πανσέπτων θεσμῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, οἵτινες θεσμοὶ εἶναι οἱ συννεκτικώτατοι δεσμοὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἀπανταχοῦ αυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, τῶν ὁποίων δὲ θεσμῶν ἡ μέχρι τοῦδε τήρησις ἐπισπᾶται τὸν θαυμασμόν συμπάσης τῆς χριστιανωσύνης⁵. Ἡ «Ἀρμονία» μέχρι

1. «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», Δ', 363—364.

2. Τὰ ἐν τῇ «Ἀρμονίᾳ» περὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ Ζητήματος. Ἐν Κωνσταντινοπόλει. 1866. σ. 17 πρβλ. καὶ σελ. 61—66 ὅσα ἡ αὐτὴ «Ἀρμονία» γράφει ἐν τῷ ἄρθρῳ «ἔθνικότης καὶ χριστιανισμός», ὅπου περιγράφεται ἡ ἐκ τῆς ἐθνικιστικῆς τάσεως τῶν Βουλγάρων ὑπεισθύσασα εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας Κων)πόλεως ἀθλιότης. Ἴδε καὶ σελ. 71.

3. Ἐνθ' ἄν. σ. 20.

4. Ἐνθ. ἄν.

5. Ἐνθ. ἄν.

τοιούτου βαθμοῦ ἐνεφορεῖτο εἰρηνευτικοῦ πνεύματος, ὥστε προέτεινεν εἰς τὸν Πατριάρχην ὅπως «πρὶν ἢ προβῶσιν οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ εἰς οἰανδήποτε περὶ τῶν βουλγαρικῶν ζητημάτων ἀπόφασιν διατάξῃ εἰς ἀπάσας τὰς ἐκκλησίας τῆς Πρωτευούσης, ἵνα, ἐν ἡμέρᾳ ἐορτῆς τινος ἐπισήμου ψαλῆ ἐπὶ τούτου δέησις πρὸς τὸν Θεὸν τῆς ἀγάπης ὑπὲρ τῆς εἰρηνοποιήσεως τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος καὶ ἄρσεως τοῦ ψυχοκτόνου σκανδάλου»¹. Οὕτως ἡ «Ἀρμονία» ἐδείκνυεν ὅτι ἡ λύσις τοῦ ἀναφνέντος τούτου βουλγαρικοῦ ζητήματος ἀπόκειται εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχὴν καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπυμένως ἔδει νὰ ἀποβλέπωσιν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἔθνους². Ἀλλ' ὁ Βουλγαρικός «Χρόνος» ὑπεστήριζεν ἄλλην ἄψιν, ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν ἤδη ἀκολουθήσει ἡ ἀντιπατριαρχικὴ κίνησις. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἔγραφεν ἡ βουλγαρικὴ αὐτῆ ἐφημερίς, «τὸ ὁποῖον ἤδη οἱ γραικοὶ κατέχουν εἰς τὰς χεῖράς των, ἀνήκει εἰς ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς τοὺς διατελοῦντας ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του. Ἐπειδὴ δὲ μονομερῶς κατέχουν αὐτὸ οἱ γραικοὶ, βεβαίως εἶναι πρόσκομμα εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῶν πόθων. Διότι αὐτοὶ οἱ γραικοὶ θέλουσι νὰ εἶναι οἱ μόνοι διευθυνταί, μόνοι νὰ συντάττωσι Κανονισμοὺς τῆς ἀρεσκείας των, οἱ δὲ Βούλγαροι νὰ εἶναι ὑποτελεῖς καὶ ἄφωνοι». Ἐύρισκε δὲ ὁ «Χρόνος» ὅτι τὸ ζήτημα δὲν θὰ τὸ λύσῃ τὸ Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον, ἐπὶ τέλους, καὶ αὐτὸ εἶναι ἐν ἐκ τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν καὶ δὲν εἶναι ἡ Ἀνωτάτη ἐξουσία, παρὰ τῆς ὁποίας οἱ Βούλγαροι ἀπεκδέχονται τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Δυστυχῶς, ὁ «Χρόνος», ὡς τοιαύτην ἀρχὴν διεκήρυσσε τὴν Κιβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου, ἦτις, ναι μὲν, λέγει ὁ αὐτὸς «Χρόνος», δὲν ἠδύνατο νὰ λύσῃ οἰκοθεν τὸ ζήτημα ὡς ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή, ἀλλ' ὡς Ἀνωτέρα Ἀρχὴ ἐδικαιοῖτο νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ τῶν δύο διαφερομένων μερῶν τοσοῦτο δὲ μᾶλλον, ὅτι νὰ διὰ τῆς Ἀνωτέρας ταύτης Ἀρχῆς τὸ Πατριαρχεῖον ἐξουσιάζῃ τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐπιβάλλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν θέλησίν του»³. «Οἱ γραικοὶ, ἔγραφεν ὁ «Χρόνος» οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν ἐμὴ ἐν τῶν διαφερομένων μερῶν, κρινομένων ἐνώπιον ἐνὸς δικαστηρίου· ἡμεῖς εἴμεθα τὸ ἐν μέρος οὗτοι δὲ τὸ ἕτερον· οὗτοι δὲν εἶναι ἡ ἀνωτάτη Ἐξουσία, παρὰ τῆς ὁποίας νὰ ἀπεκδεχώμεθα τὴν λύσιν τοῦ ἡμετέρου ζητήματος. Ἐὰν

1. Ἐνθ. ἀν. πρὸβλ. καὶ σελ. 56.

2. Ἐγραφεν ἡ «Ἀρμονία»: οἰοσδήποτε ὀρθόδοξος, χριστιανικὸς λόγος, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμετέρας πίστεως, οὐδὲν ἄλλο δικαίωμα κέκτηται εἰς τὸ διοικητικὸν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἢ τὸ ἀπαιτεῖν νὰ διοικῆται καλῶς, τοῦτέστι συμφώνως τοῖς ἱερεῖς Κανόσιν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐν τῇ ὁλομελείᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἀπαίτησιν ταύτην δικαιοῦμεθα νὰ προβάλλωμεν ἀπὸ κοινοῦ εὐσεβῶσως ὡς πιστὰ καὶ γνήσια τέκνα εἰς τοὺς πνευματικούς ἡμῶν πατέρας, προσελθόντες εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ἀντὶ διὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἐξ ἧς πᾶσα ἡ ὕλη τῶν λαῶν εὐδαιμονία, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς Θύρας τῆς ἀλλῆς τῶν προβάτων, ἐξ ἧς ἡ τῶν ψυχῶν σωτηρία καὶ ἡ μέλλουσα μακαριότης. Σελ. 72, 73.

3. Ἴδε τὴν μετάφρασιν τοῦ ἄρθρου τοῦ «Χρόνου»: «Τὰ ἐν Ἀρμονία». σελ. 23—24.

αὐτοὶ ἦσαν τοιαύτη ἔξουσία, ἤθελεν εἶσθαι ἀνόητον, τὸ ἀπὸ μέρους μας, νὰ περιμένωμεν παρ' αὐτῶν δικαίαν καὶ ἐπομένως σύμφωνον μὲ τὰς ἡμετέρας ἐπιθυμίας λύσιν, καθὼς π. δ. χ ἤθελεν εἶσθαι ἀνόητον νὰ περιμένη τις παρὰ τοῦ χρεωφειλέτου του, ζητοῦντος μέσα καὶ τρόπον ὅπως μὴ ἀποτίσῃ τὸ χρέος του, νὰ ἐκφέρῃ ὁ ἴδιος χρεώστη· καθ' ἑαυτοῦ τὴν καταδίκην του. Ἡ αἰτία λοιπόν, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐκπληροῦνται αἱ αἰτήσεις τῶν Βουλγάρων, ὑπάρχει ἐν τῇ σκέψει τοῦ κριτηρίου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου κρίνονται ἀμφότερα τὰ μέρη, ἐν τῇ κρίσει τῆς Ἀνωτάτης ἐκείνης Ἀρχῆς, ὑπὸ τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται καὶ οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Γραικοί. Ἡ Ἀνωτάτη αὕτη Ἐξουσία ὑπάρχει ἢ Ὑψηλὴ Πύλη, ἣτις δέχεται μὲν τὰ παράπονα τῶν Βουλγάρων, ἀλλὰ δέχεται καὶ τὰς ἀντιρρήσεις τῶν Γραικῶν· ἀκούει καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δὲ καὶ κρατεῖ τὴν ὑπόθεσιν μετέωρον· διατὶ δὲν δύναται νὰ δώσῃ πέρας εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν; Οἱ Ἰησουῖται λέγουσιν ὅτι δὲν δύναται διότι ὁ Σουλτάνος δὲν εἶνε μήτε Πάπας μήτε Πατριάρχης.

Τοῦτο εἶναι ἀληθές, οἱ δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ τὰ προσόντα μιᾶς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς· καὶ ἡμεῖς οὐδέποτε ἀποτεινόμεθα πρὸς αὐτὴν οὕτως ὥστε νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ἐκλαμβάνομεν αὐτὴν ὡς ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχήν. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτῆς, ἐστὶ τούτο, νὰ μεσολαβήσῃ μεταξὺ τῶν δύο διαφερομένων μερῶν, ὡς Ἀνωτέρα Ἀρχή, δυνάμει τῆς ὁποίας τὸ Πατριαρχεῖον μᾶς ἐξουσιάζει καὶ ἐπιβάλλει τὴν θέλησίν του, καὶ νὰ κωλύσῃ τὰς ἀδικίας, τὰς ὁποίας ὑφιστάμεθα διοικούμενοι ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο δύναται ἢ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις νὰ τὸ ἐνεργήσῃ, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἴπῃ ἀποφασιστικῶς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ μὲ τὴν δύναμιν τῆς Ἐξουσίας τῆς τὴν αὐθαίρεσιν καὶ τὰς ἀδικίας, τὰς ὁποίας τοῦτο διαπραττεῖ εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς. Καὶ τότε τὸ Πατριαρχεῖον θὰ ἀναγκασθῇ νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὴν δικαιοσύνην διότι, μὴ ὑποστηριζόμενον τὸ Πατριαρχεῖον καὶ μὴ ἔχον καρμίαν ὑλικὴν δύναμιν, δὲν δύναται οἴκοθεν νὰ ἄρχῃ ἐνὸς ἔθνους, τὸ ὁποῖον ἀρνείται νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸ ἕνεκα τῆς ἀδίκου πρὸς αὐτὸ τὸ ἔθνος συμπεριφορᾶς του»¹. Εἰς τὰ τοιαῦτα σαφιστικά τοῦ «Χρόνου» παρετήρη ἢ «Ἀρμονία» οἱ δὲ «Χρόνος», ἀφοῦ ὑπέδειξε τὸν δῆθεν ἀρμόδιον δικαστὴν, ὥφειλε νὰ καταδείξῃ καὶ τὸν κώδικα τῶν νόμων, τὸν ὁποῖον ὥφειλε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ δικαστήριον. «Οἱ νόμοι οὗτοι δὲν δύναται νὰ εἶναι αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ Κανόνες τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐφ' ὧν βασιζόμενον ἀδικεῖ ἐφ' ᾧ καὶ ἐγκαλεῖται τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ κώδιξ οὗτος ἐκφεύγει τὰς χεῖρας μὴ χριστιανοῦ δικαστοῦ. Εἶναι λοιπόν τὰ ἀπὸ ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ καιροῦς χορηγηθέντα εἰς τοὺς Πατριάρχας αὐτῆς Βεράτια τῶν Σουλτάνων, τὸ Χάτσι—Χουμαγιὸν τοῦ 1856 καὶ οἱ ἐπὶ τῇ βίαια αὐτοῦ συνταχθέντες Κανονισμοὶ τοῦ Πατριαρχείου, Αὐτοκρατορικῶς ἐπικεκυρωμένοι καὶ θεωρούμενοι ὡς νόμοι τοῦ Κράτους, ὅτε, τῶν νό-

1. Τὰ ἐν «Ἀρμονίᾳ», σελ. 23. 24.

μων τούτων ἰσχυόντων, τὸ ζήτημα εἶναι λελυμένον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, οὐδὲ δύναται νὰ ἔχη ὑπόστασιν. Διότι, ἡ πρὸ τοῦ Βουλγαρικοῦ κινήματος ὑπάρχουσα σχέσις πρὸς τὰς ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ Κράτει ὀρθόδοξους κοινότητας, τὰς συναρπαζούσας τὴν πατριαρχικὴν περιφέρειαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, φέρει πλήρη τὰ στοιχεῖα τῆς νομιμότητος, ἀνεγνωρισμένης ἐπισήμως καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς Εὐρώπης. Ζητοῦσι λοιπόν, ἔγγραφεν ἡ «Ἀρμονία» καὶ πιστεύομεν ὅτι δύναται νὰ ζητῶσι μεταβολὴν ἢ τροποποίησιν τῆς θεσμοθεσίας τοῦ Κράτους, τῆς ἀφορώσης τὰς μὴ μουσουλμανικὰς κοινότητας, ὅπως τηροῦσι μεταβολὴν ἢ τροποποίησιν τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, τοῦ διέποντος τὴν Καθολικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἄλλ' ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ ἐρωτῶμεν: τί γενήσεται ἐὰν μία τῶν δύο ἀρχῶν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἢ πολιτικὴ, δὲν δυνηθῆ νὰ μεταβάλῃ ἢ νὰ τροποποιήσῃ τὰ καθεστῶτα αὐτῆς; Οἱ τὸ Βουλγαρικὸν ζήτημα κινήσαντες, τὴν δυσχερείαν ἴσως ταύτην προιδόντες, ἔσπευσαν ἤδη αὐτοὶ ἀφ' ἑαυτῶν νὰ λύσωσι τὸ ζήτημα. Ἐκάθισαν οἱ αὐτοὶ καὶ ἐγνάσκοντες καὶ δικασταί, ἔλαβον ἀντὶ νόμον καὶ κανόνων τὰς ἐπιθυμίας ἑαυτῶν, τὰς ὁποίας, ὡς εἰκόσ, εὕρισκον καὶ εὐλόγους καὶ δικαίας, καὶ συσκειάμενοι καὶ ἀνακρίναντες καὶ δικάσαντες, κατεδίκασάν ἐρήμην τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς ἀποκηρύξεως τῆς γενομένης πρὸ τετραετίας κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ὁ δὲ κατὰδικος ὑφίσταται μέχρι τῆς παρουσίας ἡμέρας τὴν ποινὴν αὐτοῦ. Οὕτω τὸ Βουλγαρικὸν ἔθνος ἱκανοποιήθη ἢ ἀδικία βαρέως ἐτιμωρήθη, τὸ ζήτημα ἐλύθη κατ' εὐχὴν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ. Τίς ἢ χρεῖα λοιπὸν νέων προτάσεων, νέας ἀγωγῆς, νέας δίκης'; Ἡ αὐτὴ «Ἀρμονία», λαμβάνουσα ἀφορμὴν ἐκ τῆς προσαυμίας «Γραικικὸν Πατριαρχεῖον», δι' ἧς καὶ ὁ «Χρόνος», καὶ ἄλλαι ἐφημερίδες, καὶ ἐν γενεῇ οἱ Βούλγαροι, ἐνησμενίζοντο νὰ ὀνομάζωσι τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, παρετήρησι ὅτι ἐσφαλμένως ἀποδίδουν οὗτοι εἰς αὐτὸ ἐθνικιστικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ὁ Κύριος δὲν θέλει εὔρει ἐν ἡμῖν τὸ ἐλάττωμα «ὅτι ἐτολήσαμεν ποτε νὰ θέσωμεν τὴν κοσμικὴν ἡμῶν ἐθνικότητα ὑπεράνω τῆς πνευματικῆς ἐθνότητος τοῦ χριστιανισμοῦ», αὐτοὶ δὲ οἱ Βούλγαροι «δὲν δύναται νὰ μᾶ, συκοφαντῶσιν ὅτι δῆθεν θηροῦμεν διὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τὰ κοσμικὰ συμπεφέροντα τῆς ἰδίας ἡμῶν ἐθνικότητος». Ταῦτα ὁμοσ εὕρισκεν ὁ «Χρόνος» ὡς ἀπλᾶ προσχήματα, γράφων εἰς ἀπάντησιν ὅτι «οἱ γραικοὶ φθέγγονται μὲν διὰ τῶν χειλέων ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζει διά-

1. Τὰ ἐν «Ἀρμονία» σ. 29. 30.

2. ἐνθ. ἀν. 32. 33.—Ὁ βουλγαρικὸς «Χρόνος», δικαιολογῶν ἐν ἀπαντήσεσι αὐτοῦ πρὸς τὴν «Ἀρμονίαν» τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων χρεῖσιν τῆς λέξεως «Γραικικὸν» ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τοῦ Οἴκου. Πατριαρχεῖου, γράφει ὅτι ἡ χρῆσις αὐτοῦ δὲν ἐνέχει τὴν σημασίαν, ἣν ἐκλαμβάνει ἡ «Ἀρμονία», ἀλλὰ σημαίνει ὅτι «ἐξουσιάζουσι τὸ Πατριαρχεῖον τοῦτο Γραικοί, οἵτινες ἀγωνίζονται παντὶ τρόπῳ νὰ διατηρήσωσιν αὐτὸ εἰς τὰς ἑαυτῶν χεῖρας, ἀποκλειομένης πάσης ἄλλης ἐθνικότητος, ὥστε νὰ δύναται νὰ δεσποζῶσιν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐθνικότητων, ἐπιβάλλοντες αὐτοῖς συνάμα τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ τὴν γραικικὴν γλῶσσαν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς καὶ τοῖς σχολαῖσις». Αὐτόθι σελ. 52.

κρισιν ἐθνικοτήτων, ἀλλ' ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἄλλα διαλογίζονται καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν ἄλλα δεικνύουσιν», ἐννοῶν διὰ τοῦτου ὅτι οἱ Ἕλλη-
νες ἀγωνίζονται παντὶ τρόπῳ νὰ διατηρῶσι τὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖ-
ρας αὐτῶν, ὥστε νὰ δύνανται νὰ δεσπόζωσιν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐθνικοτή-
των, ἐπιβάλλοντες αὐτοῖς καὶ τὴν γραικικὴν γλῶσσαν¹.—Σχετικῶς
πρὸς τὴν ἐν τῷ ἐγγράφῳ τῶν ἔξ Βουλγαρικῶν προτάσεων θυλλουμέ-
νην ἰσότητα, ἣτις τοσάκις ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπαναλαμβάνετο καὶ
ἣτις, κυρίως, ἀπετέλει τὴν βᾶσιν τῶν βουλγαρικῶν ἀπαιτήσεων, συν-
ημμένη μετὰ τῆς διακρίσεως τῶν ἐθνικοτήτων, ἡ «Ἀρμονία» παρετή-
ρει τὰ ἀκόλουθα: «Δὲν θέλομεν νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὴν περὶ ἰσό-
τητος θεωρίαν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, δηλουμένην ἐν τῇ
φράσει «τῆς ἰσότητος τῆς ἐχούσης τὸ κατ' ἀξίαν» δὲν θέλομεν νὰ ἐπι-
μείνωμεν ὅτι ἐπὶ πραγμάτων καθαρῶς πνευματικῶν εἶναι ἀπρεπὲς νὰ
ἐφαρμοζώμεν διατάξεις καὶ κανονισμοὺς ὅλων ἰδιωτικῶν καὶ κεροσκο-
πικῶν ἐπιχειρήσεων, ὅπου αἱ ἴσαι ὑποχρεώσεις γεννῶσι τὰ ἴσα δικα ὄ-
ματα. Ἄλλ' ἔστω ἄς συγκαταβῶμεν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀδελφῶν
Βουλγάρων καὶ ἄς θεωρήσωμεν τὸ ζήτημα καὶ ὑπὸ τὴν ἔποιμιν ταύ-
την. Ἀρά γε αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἔθνους πρὸς τὴν Ἐκ-
κλησίαν, τῆς ὁποίας ἀντιποιοῦνται σήμερον τὸ ἡμῖς τῆς διοικήσεως,
ἔτισσονται πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις, ἄς ἀπ' ἀρχῆς ἀνέλαβον καὶ εἰσέτι
βαστάζουσιν οἱ Γραικοί;... Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ! τί ἤθελον ἀντιτάξει οἱ
προσασπισταὶ τῆς Βουλγαρικῆς ἰσότητος εἰς τὴν ἀκόλουθον σκέψιν:
«Τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὅπερ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ὀνο-
μάζομεν, εἶναι κοινὸν καὶ ἡμῶν τῶν λεγομένων Γραικῶν καὶ ὑμῶν
τῶν Βουλγάρων καὶ ἄλλων ἐπίσης ἀδελφῶν ἡμῶν ἑτεροφώνων, συντη-
ρούμενον καὶ διευθυνόμενον ὑπὸ πάντων ἀνεξαιρέτως, μηδεὸς μηδέ-
ποτε ἀποκλεισθέντος, μηδὲ ἀποκλειομένου»²...

(Συνεχίζεται.)

ΑΡΧΙΜ. ΕΜΜ. ΚΑΡΠΑΘΙΟΣ

1. Τὰ ἐν «Ἀρμονία» σ. 52.

2. Διεξοδικώτερον καὶ μᾶλλον συγκεκριμένως ἐπανερχομένη ἡ «Ἀρμονία»
ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἔγραψεν. «Ἐάν τιμιον ἀναστάντες κατὰ τὸ παρά-
δειγμα τῶν Βουλγάρων οἱ ἀδελφοί Ἀλβανοὶ καὶ εἴπωσι πρὸς ἡμᾶς -Κύριοι
Γραικοί! καὶ Κύριοι Βούλγαροι, τίνος βίον πρὸς ἀλλήλους διαμερίζεσθε, καὶ
ἐν τίνι δικαίωματι συνθηκολογεῖτε πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ κατο-
χῆς τῆς ἱερᾶς Συνόδου ἀνευ ἡμῶν; Δὲν εἴμεθα καὶ ἡμεῖς τέκνα τῆς Ἐκκλη-
σίας;... Ὡς ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ θέλομεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἀπαιτοῦμεν ἐπ' ὀνό-
ματι τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἰσομοιρίαν ἐν τῇ Συνόδῳ... Ἐάν δὲ καὶ ἄλλη φυλὴ
ἀναστῆ, οἱ Σλάβοι φερ' εἰπεῖν, εἴαν κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ
ἄλλη ἐξυπνήσῃ ἐθνικότης ὡς ἡ Βουλγαρικὴ, καὶ ἀπαιτήσῃ τὰ ἴσα ἀναγκαιῶς
πρέπει νὰ λάβῃ καὶ αὐτὴ ἴσα. Ἐάν δὲ τέλος καὶ νομὸς δυσπιστήσῃ πρὸς
τοὺς ἄλλους νομοὺς καὶ ἐπαρχία πρὸς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας, τότε κατ' ἀνάγκη
πρέπει ἐκάστη ἐπαρχία, ἐκάστη Μητρόπολις νὰ τύχῃ τῶν ἴσων δικαιω-
μάτων ἐν τῇ Συνόδῳ καὶ ἰσοῦ αυτομάτως κατατιῶμεν ὡς εἰς ἐσχάτην λύσιν
τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος εἰς τὴν κατὰ γόμμημα παραδοχὴν τῶν περὶ σχη-
ματισμοῦ τῆς 1. Συνόδου διατάξεων τῶν ἐν ἐνεργεσίᾳ Κανονισμῶν, καθ' ὅς
ἀπαντες οἱ Μητροπολιταὶ κέκηνται ἴσον δικαίωμα τοῦ παρδεδείκναι ἐν τῇ
Συνόδῳ... δίχα τινὸς ἐξαιρετικοῦ προνομίου ὑπὲρ μιᾶς τινος ἐπαρχίας ἢ νο-
μοῦ ἢ φυλῆς ἢ βθνικότητος». (Τὰ ἐν «Ἀρμονία» σ. 96.